

Context en kleuring

Onderzoek naar de berichtgeving over het Israëliisch-Palestijns conflict in Nederlandse dagbladen

Onderzoekers

Kasper Welbers
Anique Mulder
Kim Boog
Laurens Korteweg
Marline Polman

Joep Schaper

→ 06 533 55 865
→ joep.schaper@nieuwsmonitor.net

Internet

→ www.nieuwsmonitor.net
→ Twitter: [@Nieuwsmonitor](https://twitter.com/Nieuwsmonitor)

Vandaag staan we misschien wel aan de vooravond van de erkenning van een onafhankelijke Palestijnse staat. Op 23 september 2011 vragen de Palestijnen erkenning bij de Verenigde Naties (VN). De afgelopen maanden hebben de vier Nederlandse dagbladen die in dit rapport centraal staan 29 artikelen gepubliceerd over de aanvraag. De Verenigde Staten hebben volgens *De Volkskrant* (10 september jl.) de Palestijnen opgeroepen de erkenningsplannen in te trekken en zeiden een deel van de financiële hulp te bevriezen als toch doorgezet wordt. Politiek Den Haag heeft al laten weten negatief te staan tegenover het eenzijdig uitroepen van Palestina (*Trouw*, 28 juni jl.). In het langlopende conflict tussen Israël en de Palestijnen wisselt de media-aandacht continu. De komende tijd zal de situatie in het gebied de gemoederen weer bezighouden. Ook in ons land zullen journalisten zich verdiepen in de situatie. Belangrijk, want media zijn juist bij buitenlandse gebeurtenissen één van de belangrijkste informatiebronnen voor het Nederlands publiek. Hoe media het afgelopen decennia zijn omgegaan met de gebeurtenissen in het Israëliisch-Palestijns conflict staat centraal in dit rapport.

Vooraf

Van de media wordt verwacht dat zij het publiek op een volledige en gebalanceerde wijze voorlichten. Dat dit lang niet altijd gebeurt, blijkt uit onderzoek naar Amerikaanse mediaberichtgeving over dit conflict. Journalisten kunnen niet al hun informatie kwijt in de berichtgeving. Zij selecteren bewust of onbewust bepaalde aspecten waar ze dieper op ingaan. De manier waarop het nieuws wordt gepresenteerd, wordt ook wel *framing* genoemd. Het werk van journalisten wordt vaak bekritiseerd vanwege een vermeend gebrek aan context en eenzijdigheid. Wij onderzoeken deze aspecten in de Nederlandse media.

Totstandkoming

Dit rapport is geschreven op basis van vier master scripties van studenten Media & Journalistiek aan de Erasmusuniversiteit van Rotterdam. Gedurende het schrijven van de scripties zijn ze begeleid door onderzoekers van de Nieuwsmonitor en in samenwerking met de onderzoekers zijn de scripties tot dit rapport verwerkt.

De mate waarin de verschillende kranten context bieden wordt onderzocht aan de hand van de situatie omtrent de Palestijnen en de rol van religie in het conflict. Beide zijn het twee ingewikkelde onderwerpen met meerdere facetten. De complete context is niet te onderzoeken. Daarom hebben we een aantal onderwerpen gekozen die het verschil tussen kranten in de mate van context die ze bieden in kaart te brengen. Hoe vaak komt bijvoorbeeld de bezetting het vluchtelingenprobleem in de berichtgeving naar voren als het gaat over de Palestijnse situatie? En hoe komt religie in de berichtgeving naar voren? In welke mate wordt er bijvoorbeeld bericht over verschillende stromingen binnen het jodendom en de islam?

Objectiviteit is een belangrijk streven voor journalisten. Onder dit begrip vallen waarden als onpartijdigheid, neutraliteit, eerlijkheid en betrouwbaarheid. We onderzoeken of er bias aanwezig is in de berichtgeving. Bias wil zeggen dat er consistente patronen in de berichtgeving aanwezig zijn waarin een partij meer en positiever aandacht krijgt dan een andere partij. Hierbij wordt gekeken naar welke informatie door de journalisten wordt geselecteerd, of de aandacht evenredig over beide partijen is verdeeld en welke partij meer als slachtoffer wordt neergezet. Slachtofferschap en het toekennen van medelijden aan groepen slachtoffers kan immers sympathie opwekken bij het publiek.

Methoden

Door middel van de vraagmethode¹ automatische² en handmatige inhoudsanalyse³ hebben we alle artikelen uit *De Telegraaf*, het *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant* over het Israëliisch-Palestijns conflict over verschillende periodes onderzocht. Voor het onderzoek naar de rol van religie is hier *Trouw* aan toegevoegd, omdat deze krant over het algemeen meer aandacht besteedt aan religie dan andere dagbladen. De aandacht voor Palestijnse context is geanalyseerd tussen 1 oktober 2005 en 1 april 2011. Voor religie is een langere periode gekozen, namelijk alle data van september 2000 tot en met maart 2011. Bias onderzocht in een tijd dat er veel nieuws was, namelijk gedurende de Gaza-oorlog (december 2008 tot januari 2009). Bias in de representatie van slachtoffers is onderzocht over perioden van wederzijds geweld gedurende de Tweede Intifada (september 2000 tot en met februari 2005), zodat berichtgeving van slachtofferschap aan beide kanten tegen het licht kan worden gehouden.

Per onderzoeksaspect hebben we een aantal frames gedefinieerd met diverse zoektermen en synoniemen. Per onderwerp hebben we voor alle afzonderlijke dagbladen gekeken hoe vaak het voorkomt. Zo is voor religie bijvoorbeeld gezocht naar termen die gerelateerd zijn aan de 'islam' en aan het 'jodendom'. Op deze manier is ook context over de Palestijnse situatie geanalyseerd. De koppen en leads van berichten over de Gaza-oorlog is gecodeerd volgens de NET-methode. De centrale gedachte achter deze methode is dat de inhoud van een tekst weergegeven kan worden als een netwerk van positieve of negatieve relaties tussen actoren en issues. Dit zorgt ervoor dat we nog gedetailleerder kunnen kijken naar de hoeveelheid aandacht voor de strijdende partijen in de verschillende dagbladen. Om de betekenis die aan slachtoffers is gegeven te achterhalen is daarnaast gebruik gemaakt van de zogenoemde vragenmethode. Bij deze methode worden vooraf vragen opgesteld die gerelateerd zijn aan de mogelijke betekenissen die aan de partijen worden toegekend. Door deze vragen aan de hand van een tekst te beantwoorden wordt duidelijk welke betekenis de slachtoffers krijgen.

Tabel 1 Delen van onderzoek naar onderzoeksmethode, dagbladen en onderzoeksmethode

	Onderzoeksperiode	Dagbladen	Onderzoeksmethode
Context			
Palestijnen	01-10-2005 t/m 31-03-2011	VK, NRC, TG	Automatische inhoudsanalyse
Religie	01-09-2000 t/m 31-03-2011	VK, NRC, TG, TR	Automatische inhoudsanalyse en vraagmethode
Bias			
Algemeen	01-05-2008 t/m 01-02-2009	VK, NRC, TG	Handmatige inhoudsanalyse
Leed	01-09-2000 t/m 28-02-2005	VK, NRC, TG	Vraagmethode

In dit rapport bespreken we de algemene aandacht van de onderzochte dagbladen voor het conflict. Daarna gaan we per deelonderzoek in op de belangrijkste resultaten over context en bias om vervolgens overkoepelend te bespreken wat deze resultaten betekenen voor de journalistiek en de maatschappij.

¹ Zie bijlage 1 voor de vragen van de vraagmethode

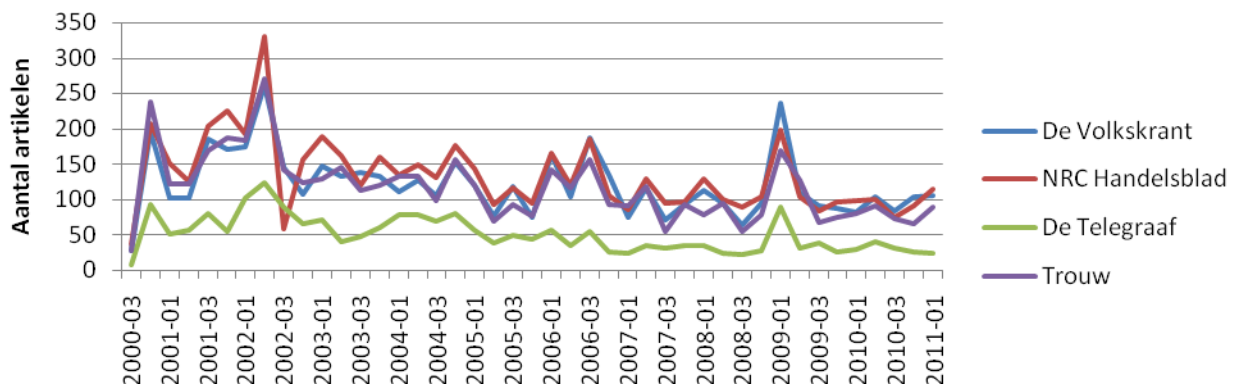
² Zie bijlage 1 voor de constructie van de frames

³ Zie voor een uitgebreide toelichting op de gehanteerde methoden: http://www.nieuwsmonitor.net/p/4/Methoden_van_onderzoek

Resultaten

In een langlopend conflict zoals tussen Israëliërs en Palestijnen wordt niet altijd gevochten en zijn er periodes van betrekkelijke rust. De aandacht voor het gebied in de Nederlandse media fluctueert dan ook. Elke krant heeft zijn eigen invalshoek en agenda en verschilt tussen kranten. Zo is te zien in Figuur 1 dat *De Telegraaf* het afgelopen decennium de minste aandacht besteedt aan het conflict. Dit kunnen we verklaren doordat *De Telegraaf* over het algemeen minder aandacht heeft voor buitenlands nieuws dan de overige onderzochte dagbladen⁴. Zo wisselen de andere drie dagbladen elkaar af. Grote uitschieters zijn er gedurende de Tweede Intifada en de Gaza-oorlog.

Figuur 1 Aandacht voor Israël en de Palestijnse gebieden tussen september 2000 en maart 2011

→ Context van de Palestijnse situatie

Achtergrondinformatie bij het nieuws is belangrijk om de gebeurtenissen in het juiste perspectief te plaatsen. Berichtgeving over de uitroeping van een zelfstandige staat voor de Palestijnen krijgt immers pas betekenis door uitleg te bieden over de situatie in het conflictgebied. Het ontbreken van een eigen land als gevolg van de Israëlische bezetting is een belangrijk contextaspect van de Palestijnen. Daarnaast wordt de Palestijnse situatie gekenmerkt door het vluchtelingenprobleem: bijna vijf miljoen Palestijnen worden door de VN als vluchteling bestempeld. Dit is een heikel punt in de vredesonderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen en daarom relevante achtergrondinformatie. In *NRC Handelsblad*, *De Telegraaf* en *de Volkskrant* wordt tussen oktober 2005 en april 2011 in 4784 artikelen over de Palestijnen bericht. De vraag is echter in hoeverre er aandacht wordt besteed aan context in deze berichtgeving.

Tabel 2 Bezettings- en vluchtelingencontext per dagblad van totaal aantal artikelen

	Bezettingscontext		Vluchtelingencontext	
	N	% art	N	% art
de Volkskrant	1006	50	268	13
NRC Handelsblad	1119	55	323	16
De Telegraaf	265	57	77	11
Totaal	2390	50	668	14

Gemiddeld wordt door kranten in de helft van de berichtgeving over de Palestijnen de bezetting genoemd als context van de Palestijnse situatie, maar de mate van achtergrondinformatie verschilt per dagblad (zie Tabel 2). *NRC Handelsblad* besteedt de meeste aandacht aan de bezetting,

⁴ http://nieuwsmonitor.net/d/60/buitenland_in_de_krant2.pdf

in ruim de helft van de berichtgeving over Palestijnen. *De Telegraaf* doet dit het minst, namelijk in ruim een derde van de artikelen. Het vluchtelingenprobleem wordt aanzienlijk minder vaak genoemd als achtergrondinformatie, dit geldt voor alle dagbladen. *NRC Handelsblad* behandelt het onderwerp het meest met 16 procent van de totale berichtgeving, gevolgd door *de Volkskrant* met 13 procent. *De Telegraaf* biedt de lezers in 11 procent van de berichtgeving achtergrondinformatie over de Palestijnse vluchtelingen. In het bieden van context vinden we dus een verschil tussen *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant*, en *De Telegraaf*. *NRC Handelsblad* noemt de onderzochte context het meest en *De Telegraaf* het minst.

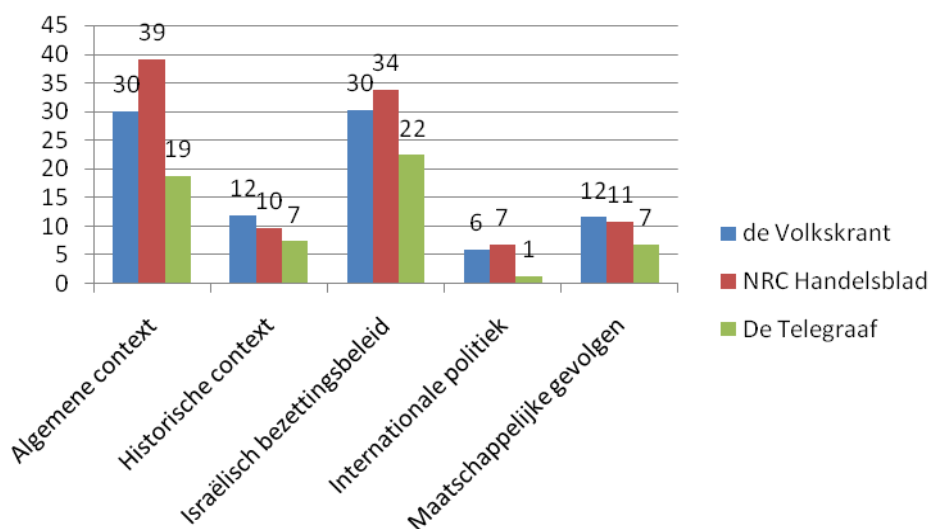
→ Nadruk binnen het thema

De bezetting en het vluchtelingenprobleem kunnen vanuit diverse invalshoeken benaderd worden door de media. De volgende frames waarin het onderwerp geplaatst kan worden, zijn geformuleerd:

- Algemeen: het noemen van de bezetting of het vluchtelingenprobleem;
- de historische achtergrond van het onderwerp;
- het Israëlische bezettingsbeleid of het Israëlische beleid ten opzichte van de vluchtelingen;
- de internationale politiek: zoals het illegaal verklaren van het bezettingsbeleid door de VN en de hulp voor de vluchtelingen;
- de maatschappelijke gevolgen voor het volk, zoals vrijheidsbeperking bij de bezetting of de vluchtelingenkampen.

Deze frames bestaan uit lijsten van zoektermen. Deze zijn per dagblad geanalyseerd. Onderstaande figuren geven het percentage van het totaal aantal artikelen over Palestijnen waarin een bepaald frame voorkomt per krant weer.

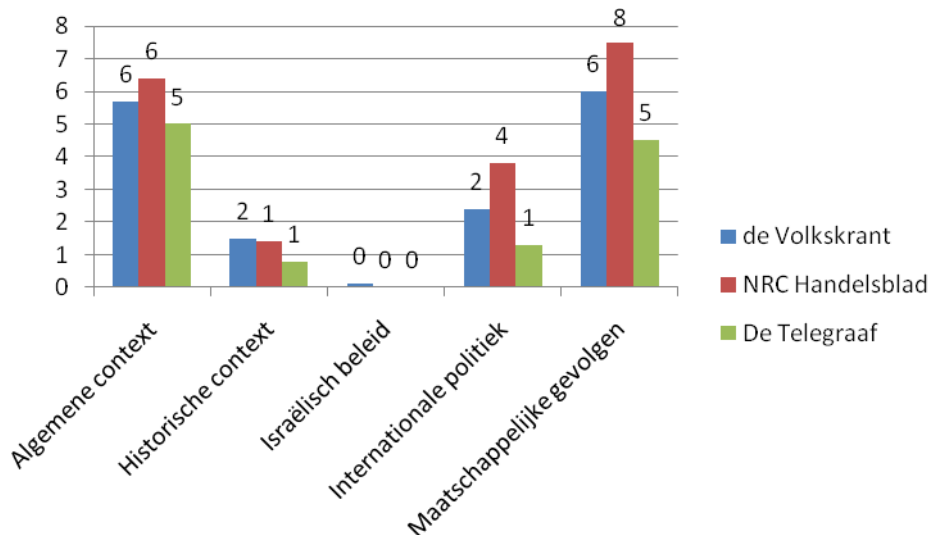
Figuur 2 Aandacht per aspect van de bezetting in percentage van de totale berichtgeving over Palestijnen per dagblad

*Leesvoorbeeld: in NRC worden in 39 procent van de artikelen over Palestijnen algemene aspecten van de bezetting genoemd.

Ondanks de verschillen in de mate van het bieden van context, blijkt de nadruk in alle kranten op dezelfde aspecten te liggen: het noemen van de bezetting (Algemeen) en het Israëlische bezettingsbeleid. *NRC Handelsblad* noemt de bezetting het meest in verhouding tot de andere aspecten van het onderwerp; in 39 procent van de totale berichtgeving over de Palestijnen in vijf jaar. De veroordeling van het bezettingsbeleid door de VN (Internationale politiek), komt in alle kranten het minst aan bod. In *NRC Handelsblad* in 7 procent, in *de Volkskrant* in 6 procent en in *De Telegraaf* in ruim 1 procent van de artikelen over de Palestijnen.

Figuur 3 Aandacht per aspect van het vluchtelingenprobleem in percentage van de totale berichtgeving over Palestijnen per dagblad

Ook bij de context van het vluchtelingenprobleem leggen alle dagbladen de nadruk op twee aspecten: het noemen van de vluchtelingen en de maatschappelijke gevolgen, zoals de vluchtelingenkampen. Opvallend is dat bij dit onderwerp het Israëlische beleid niet genoeg voorkomt in de berichtgeving om in de grafiek weer te geven. Alleen *de Volkskrant* komt boven de nul procent met 0,1 procent van de artikelen die ingaan op het Israëlische beleid ten opzichte van het vluchtelingenprobleem. De historische achtergrond krijgt ook weinig aandacht in de dagbladen; *NRC Handelsblad* besteedt 4 procent van de berichtgeving aan de geschiedenis van het vluchtelingenprobleem, *de Volkskrant* ruim 2 procent en *De Telegraaf* ruim 1 procent. Het blijkt dat kranten niet alle aspecten van de context-thema's evenveel aandacht geven in de berichtgeving. Daarnaast wordt de nadruk door alle kranten op dezelfde onderwerpen gelegd.

Achtergrondinformatie over de onderliggende religieuze stromingen, de oorzaken van het conflict, de bezetting van de Palestijnen en het vluchtelingenprobleem ontbreekt voor een deel in de berichtgeving in de Nederlandse dagbladen. Het *NRC Handelsblad* en *Trouw* lichten het publiek het meest voor, *De Telegraaf* legt het minste uit. Het gevolg van het gebrek aan context is dat het publiek informatie mist en het conflict niet in het juiste perspectief kan plaatsen.

→ Religie

Religie is belangrijke context in het conflict, omdat het in het dagelijks leven in het gebied alom aanwezig is. Religie speelt in zestig procent van de artikelen van de afgelopen elf jaar in *De Telegraaf*, het *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant* en *Trouw* een rol. Journalisten besteden evenveel aandacht aan de islam als aan het jodendom, namelijk in ongeveer 36 procent van de artikelen. Een specificatie van de twee religieuze stromingen wordt echter zelden gegeven, waardoor uitleg over de onderliggende stromingen, bijvoorbeeld orthodoxe Joden en soennitische moslims, veelal ontbreekt. Ten tijde van verkiezingen in Israël en vredesonderhandelingen neemt de aandacht voor religie in de berichtgeving toe. Dat zien we ook bij gebeurtenissen met een wereldwijde impact waarbij religie een rol speelt, zoals de aanslagen op het World Trade Center in New York in 2001.

De vier Nederlandse dagbladen besteden niet evenveel aandacht aan religie in het conflict. Als er over het conflict wordt bericht, gebruikt het *NRC Handelsblad* het vaakst religieuze termen (64 procent), gevolgd door *de Volkskrant* (61 procent). Opvallend is dat *Trouw*, het enige dagblad met een eigen religieus katern, pas op de derde plek komt met 56 procent. Als *Trouw* echter over religie schrijft, gaan ze er wel samen met het *NRC Handelsblad* het diepst op in. Dat blijkt uit het feit dat het gemiddelde aantal gebruikte religieuze termen per artikel hoger ligt bij deze twee dagbladen dan bij *De Telegraaf* en *de Volkskrant*. Hetzelfde geldt bij de aandacht voor de afzonderlijke hoofdreligies. *De Telegraaf* besteedt de minste aandacht aan het conflict zelf en schrijft ook het minst over religie in vergelijking met de andere dagbladen.

→ Religieuze typering

Als er over religie wordt gesproken, gaat dat soms verder dan de uitleg welke religies de burgers in Israël en de Palestijnse gebieden aanhangen. Religie wordt gezien als één van de oorzaken van het conflict⁵. Opvallend is dat de vier dagbladen religie niet of nauwelijks meenemen in verklaringen van het conflict, terwijl juist deze achtergrondinformatie het publiek helpt het conflict beter te begrijpen. Ze gebruiken religie nog wel op een andere manier, namelijk om de strijdende partijen te typeren. Beide partijen worden in ongeveer een derde van de artikelen religieus getypeerd. Israëliërs worden aan het jodendom gekoppeld en Palestijnen aan de islam. Gemiddeld worden Israëliërs wel vaker dan Palestijnen per artikel religieus getypeerd, respectievelijk 1,5 en 1,3 keer per artikel. Dat betekent dat het publiek vaker wordt geconfronteerd met religieuze en culturele associaties bij Israëliërs dan bij Palestijnen.

De religieuze typering van de strijdende partijen verschillen per dagblad. Het *NRC Handelsblad* is de krant die Palestijnen het vaakst religieus typeert, namelijk in 39 procent van de artikelen (zie Tabel 3). *de Volkskrant* doet dat in een derde van de artikelen, *Trouw* in bijna dertig procent en *De Telegraaf* in ruim een vijfde van de artikelen. Gemiddeld besteden de kranten relatief even veel aandacht aan religieuze typering voor Israëliërs. Echter zijn er verschillen in de mate van typering binnen de artikelen. *Trouw* gebruikt met gemiddeld 1,7 woorden per artikel vaker een religieuze typering dan het *NRC Handelsblad* met gemiddeld 1,5 woorden. Dat is gezien het feit dat *Trouw* religie als één van haar speerpunten heeft ook te verwachten. Ook hier geldt dat *De Telegraaf* het minst religieus typeert.

⁵ Philo, G. & Berry, M. (2004). *Bad news from Israel*. London: Pluto Press.

Tabel 3 Verschillen in religieuze typeringen per krant

Dagblad (N=18378)	Percentages van totaal artikelen		Gemiddeld aantal religieuze woorden per artikel	
	Palestijnen	Israëliërs	Palestijnen	Israëliërs
de Volkskrant	33	35	1,3	1,4
NRC Handelsblad	39	37	1,5	1,5
De Telegraaf	22	36	0,6	0,9
Trouw	29	35	1,4	1,7
Gemiddeld	32	36	1,3	1,5

*Leeswijzer: in 33 procent van de artikelen van *de Volkskrant* worden Palestijnen religieus getypeerd met gemiddeld 1,3 religieuze typering per artikel. Zij typeren Israëliërs in 35 procent van de artikelen religieus en doen dat met gemiddeld 1,4 typering per artikel.

De afzonderlijke dagbladen typeren Israëliërs niet altijd vaker religieus dan Palestijnen (zie Tabel 3). Opvallend is dat alleen het *NRC Handelsblad* Palestijnen in meer artikelen associeert met religie dan Israëliërs. *De Telegraaf* typeert Israëliërs vaker religieus dan de Palestijnen in vergelijking met de andere dagbladen. Binnen een artikel kan natuurlijk meer dan één keer voorkomen dat Israëliërs aan het jodendom worden gerelateerd. *De Telegraaf* en *Trouw* doen dat vaker dan de andere dagbladen. Dat betekent dat journalisten van verschillende dagbladen anders omgaan met het typeren van de partijen. De religieuze focus van het *NRC Handelsblad* ligt bij het typeren van de strijdende partijen meer op de Palestijnen en die van de andere drie dagbladen meer op de Israëliërs. Behalve voor de lezers van het *NRC Handelsblad* geldt dat het publiek meer religieuze context bij Israëliërs dan bij Palestijnen krijgt.

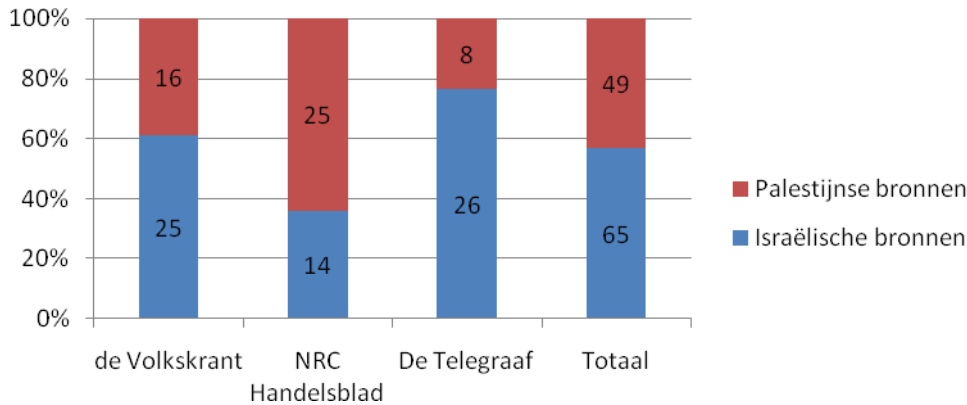
→ Partijdigheid tijdens de Gaza-oorlog

Bevoordelen media meer de Palestijnen of Israël? Deze vraag dringt zich al snel op als het om mediaberichtgeving over het Israëlisch-Palestijns conflict gaat. Verschillende aspecten in de berichtgeving van gebeurtenissen kunnen duiden op partijdigheid. De bronnen die een dagblad bijvoorbeeld aanhaalt, welke partij als dader en welke als slachtoffer wordt neergezet en evaluatieve uitspraken en oordelen over partijen kunnen de ene partij bevoordelen boven de andere partij. Bias meten door middel van brongebruik is eenvoudig. Omdat het om twee partijen gaat en hoor en wederhoor in ieder artikel een basiswaarde is, is ongeacht de onderzoeksperiode en nieuwsgebeurtenis een verhouding van 50 procent voor de ene partij en 50 procent voor de andere partij het meest 'eerlijk'. Het meten van slachtofferschap is moeilijker. Omdat er tijdens de Gaza-oorlog bijvoorbeeld veel meer slachtoffers vielen aan Palestijnse kant dan aan Israëlische kant wekt het geen verbazing dat Palestijnen ook in de media meer als slachtoffer worden neergezet en Israël als dader werd besproken. Om toch uitspraken over bias te kunnen doen vergelijken we kranten met elkaar en met rapporten van de VN en Amnesty International. Zo kunnen we wel zeggen welke krant in verhouding tot de andere kranten meer de ene partij als dader en de andere partij als slachtoffer beschouwt. In hoeverre dat terecht is of recht doet aan de situatie hangt van zienswijze van de lezer af.

Als we kijken naar het brongebruik tijdens de Gaza-oorlog dan valt op dat in Nederlandse dagbladen vaker Israëlische bronnen worden aangehaald dan Palestijnse bronnen (zie Figuur 5). Hierdoor wordt het Nederlandse publiek vaker geconfronteerd met de Israëlische kijk op de Gaza-oorlog dan met de Palestijnse. Uitzondering hierop is het *NRC Handelsblad*. Dit dagblad laat

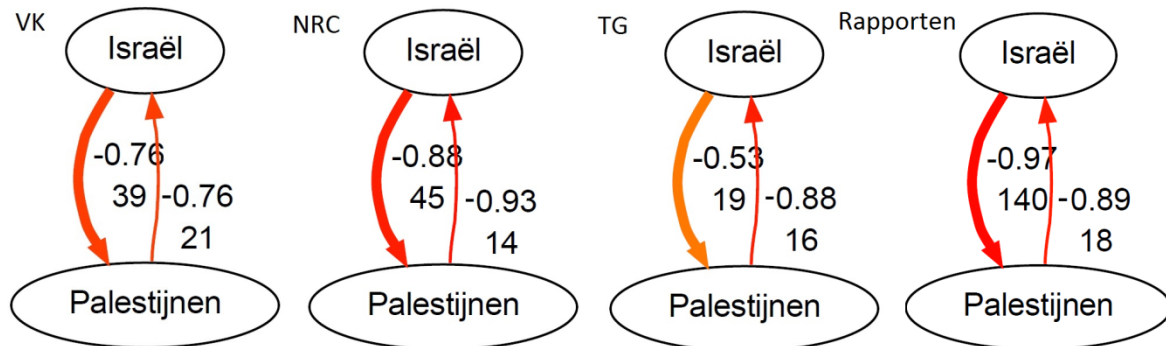
Palestijnen bijna twee keer zoveel aan het woord dan Israëliërs. Hierdoor zullen lezers van het *NRC Handelsblad* een overwegend Palestijns beeld krijgen van de Gaza-oorlog. De krant die het verst van de verhouding 50/50 afwijkt is *De Telegraaf*. Bijna 80 procent van de bronnen was Israëlisch, tegenover ruim 20 procent Palestijnse bronnen.

Figuur 5 Brongebruik Nederlandse dagbladen

Andere aspecten waar met behulp van de handmatige inhoudsanalyse naar is gekeken richten zich op hoe de betrokkenen zich tot elkaar verhouden. In andere woorden, wie wordt als agressor en wie als slachtoffer gepresenteerd in het nieuws. Tevens is gekeken naar de evaluatieve en oordelende uitspraken in Nederlandse dagbladen over de partijen in het conflict.

Figuur 6 Steun en kritiek uitingen tussen Israël en de Palestijnen per dagblad

Als we kijken naar de zinnen waarin beide partijen elkaar steunen en bekritisieren (zowel in woord als daad) zien we verschillen tussen de dagbladen ten opzichte van de rapporten. In de rapporten wordt Israël duidelijk als agressor van het conflict gepresenteerd; 140 uitingen met een gemiddelde waarde van -0,97. *NRC Handelsblad* benadert deze situatie het meest. Uit de berichtgeving van dit dagblad blijkt duidelijk dat Israël, net als in de rapporten, de agressor is in het conflict. *De Volkskrant* laat een zelfde maar gematigder beeld zien. De meeste uitingen van kritiek zijn van Israël naar de Palestijnen in plaats van andersom. In *De Telegraaf* zijn er ongeveer evenveel negatieve uitingen van Israël naar de Palestijnen als andersom, en is er ook een verschil in de gemiddelde waarde daarvan. Israël komt naar voren als minder agressief richting de Palestijnen (-0,53) als andersom (-0,88). Daarmee wijkt *De Telegraaf* het meest af van de rapporten en komt Israël niet als agressor tijdens de Gaza-oorlog naar voren.

Tabel 4 Uitspraken over feitelijke ontwikkelingen per partij per dagblad

	de Volkskrant		NRC Handelsblad		De Telegraaf		Rapporten	
	N	Q	N	Q	N	Q	N	Q
Israël	18	-,86	22	-,55	19	-,45	16	-1,00
Palestijnen	36	-,83	38	-,57	23	-,30	77	-1,00

*Leeswijzer: in de Volkskrant kwamen tijdens de Gaza-oorlog 18 uitspraken voor over de situatie van Israël met een gemiddelde waarde van -0,86

Een blik op de zinnen die een beschrijving geven van hoe het gaat met de partijen in het conflict, toont eenzelfde beeld. De Palestijnen zijn in de rapporten duidelijk slachtoffer van de Gaza-oorlog. Met 77 uitingen met een gemiddelde waarde van -1 zijn zij als slachtoffer beschreven. De gemiddelde waarde van -1 geldt ook voor Israël, maar met 16 uitingen is Israël toch een stuk minder slachtoffer, volgens de VN en Amnesty International. Dit komt ook naar voren in de berichtgeving van *de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad*. In deze dagbladen komen de Palestijnen naar voren als slachtoffer van het conflict. Dit verschil komt echter niet naar voren in *De Telegraaf*. Het aantal uitspraken is nagenoeg gelijk (19 om 23) en de gemiddelde waarde is niet heel negatief en ligt vrij dicht bij elkaar. Met -0,45 wordt de situatie zelfs als iets negatiever beschreven dan die van de Palestijnen. Weliswaar in iets minder uitingen, maar het slachtofferschap van de Palestijnen, wat naar voren komt in de andere dagbladen en rapporten, komt niet op die manier terug in *De Telegraaf*.

Tabel 5 Evaluatieve uitspraken per partij per dagblad

	de Volkskrant		NRC Handelsblad		De Telegraaf		Rapporten	
	N	Q	N	Q	N	Q	N	Q
Israël	24	-,58	10	-,30	14	-,57	124	-,83
Palestijnen	11	-,64	4	-,75	3	-1,00	29	-,59

De manier waarop de dagbladen de partijen in het conflict evalueren laat een ander beeld zien. In de rapporten wordt Israël verreweg het vaakst geëvalueerd, dit gebeurt ook in negatievere termen dan de evaluaties van de Palestijnen. De dagbladen besteden allemaal in ongeveer dezelfde mate aandacht aan evaluaties van Israël en de Palestijnen. Al wijken de scores waarmee beide partijen geëvalueerd worden af van de rapporten, in alle dagbladen wordt Israël negatiever geëvalueerd dan de Palestijnen.

→ Bias in de berichtgeving over menselijk leed

Slachtofferschap hebben we nader bekeken. Slachtofferschap kan namelijk medelijden opwekken en sympathie voor oproepen voor een van de strijdende partijen. De manier waarop slachtoffers naar voren komen is geïnterpreteerd aan de hand van de vraagmethode (nader verklaard in de bijlage). Slachtoffers hebben een centrale rol in de berichtgeving over conflicten. Zo komt in de berichtgeving over de Tweede Intifada in ongeveer de helft van de berichten menselijk leed voor. Dit is te verklaren door een toegenomen wereldwijd discours van compassie voor menselijk leed. Bias in deze representatie van slachtoffers ontstaat wanneer één van de partijen meer als slachtoffer naar voren komt en zo de ‘underdog’ in het conflict wordt. Leed met leed vergelijken is problematisch. Zeker tijdens de Tweede Intifada. Er is geen objectieve maat van welke partij tijdens de Tweede Intifada meer slachtoffer was dan de andere, daar zijn de meningen over verdeeld. Wel kunnen kranten met elkaar vergeleken worden en zijn er uitspraken te doen over welke partij in welke krant meer slachtoffer is dan in een ander dagblad. Zo is bias ten opzichte van de andere kranten te onderzoeken.

→ **Betekenis die wordt gegeven aan slachtoffers**

Aan de hand van drie kenmerken van berichtgeving is de representatie van leed geanalyseerd: aangehaalde bronnen en de achtergrond situatie van de slachtoffers. Het overzicht van deze metingen is te zien in Tabel 6.

Tabel 6 Bias in de representatie van slachtoffers

	VK	NRC	TG	Gemiddeld
Bron dader	-		-	
<i>Israëlische dader</i>		40%		31%
<i>Palestijnse dader</i>		21%		17%
Negatieve aspecten van de dader	-			
<i>Israëlische dader</i>		34%	18%	26%
<i>Palestijnse dader</i>		60%	40%	46%
Negatieve aspecten van slachtoffer			-	
<i>Palestijnse slachtoffers</i>	27%	29%		25%
<i>Israëlische slachtoffers</i>	11%	12%		10%
Achtergrondsituatie ten gunste van slachtoffer			-	
<i>Palestijnse slachtoffers</i>	24%			35%
<i>Israëlische slachtoffers</i>	9%			20%
Gemiddeld aantal kenmerken met bias			-	
<i>Pro-Palestijnse kenmerken</i>	2,2	2,3		2,1
<i>Pro-Israëlische kenmerken</i>	1,5	3,2		2,7

-: waar geen gegevens worden vertoont is er geen significant verschil tussen Israël en de Palestijnen.

*Leesvoorbeeld: tijdens de Tweede Intifada werd in NRC Handelsblad in 40 procent van de artikelen waarin een Palestijns slachtoffer voorkwam een Israëlische bron aan het woord gelaten.

In *NRC Handelsblad* wordt er bij Palestijnse slachtoffers in 40 procent van de artikelen in de Nederlandse dagbladen een Israëlische bron aangehaald. Bij Israëlische slachtoffers wordt slechts in 21 procent van de artikelen een Palestijnse bron aangehaald. Dit betekent dat bij Palestijnse slachtoffers vaker een Israëlisch perspectief wordt geboden dan een Palestijns perspectief bij Israëlische slachtoffers. Hierdoor heeft Israël vaker de kans het eigen geweld goed te praten dan de Palestijnen. In *de Volkskrant* en *De Telegraaf* komt dit verschil niet terug.

Ook in de geboden context bij de dader en het slachtoffer zijn opmerkelijke verschillen tussen de kranten te vinden, met name in *NRC Handelsblad*. Zo wordt in *NRC Handelsblad* in 34 procent van de artikelen met Israël als dader gesproken over negatieve aspecten van de dader. In 60 procent van de artikelen met Palestijnen als dader gebeurt dit. In *De Telegraaf* komt in 18 procent van de artikelen met Israëlische daders de negatieve aspecten van de dader naar voren. In 40 procent van de artikelen met Palestijnse daders gebeurt dit. *de Volkskrant* bevat op dit punt geen bias in de berichtgeving. Bij Palestijnse slachtoffers wordt vaker negatieve context geboden. Dit is terug te zien in *NRC Handelsblad* en in *de Volkskrant*. In 29 procent van de artikelen wordt verwezen naar negatieve aspecten van Palestijnse slachtoffers. Dit gebeurt in 12 procent van de artikelen met Israëlische slachtoffers. Dit keer vertoont ook *de Volkskrant* een duidelijk verschil. In 27 procent van de artikelen wordt verwezen naar negatieve aspecten van Palestijnse slachtoffers. Bij Israëlische slachtoffers gebeurt dit in 11 procent van de artikelen. Op dit punt is geen verschillen tussen Israël en Palestijnen in *De Telegraaf*.

Daarnaast laat het onderzoek zien dat de context bij slachtoffers. Het enige significante verschil in benadering is te vinden in *de Volkskrant*. Een achtergrondsituatie die medelijden oproept komt bij Palestijnse slachtoffers (24 procent) vaker voor dan bij Israëlische slachtoffers (9 procent). *De Telegraaf* en *NRC Handelsblad* laten geen verschillen op dit punt in de berichtgeving zien.

Aan de hand van de drie hierboven besproken kenmerken in de berichtgeving zijn er in totaal acht punten onderzocht waarop bias aanwezig kan zijn in de berichtgeving. In vergelijking met de andere dagbladen wijkt *NRC Handelsblad* het meest af, in het voordeel van Israël. *de Volkskrant* wijkt in twee metingen af, de ene in het voordeel van Israël en de ander in het voordeel van de Palestijnen. *De Telegraaf* laat in een meting een verschil zien tussen Israël en de Palestijnen. De krant benoemt vaker negatieve aspecten van Palestijnse daders dan van Israëlische daders. In de gemiddelde meting van bias komt *de Volkskrant* er meer pro-Palestijns uit, *NRC Handelsblad* meer pro-Israëlisch en *De Telegraaf* in het midden.

Conclusie

De onderzochte Nederlandse dagbladen hebben de afgelopen elf jaar veel aandacht besteed aan het conflict tussen Israël en de Palestijnen. *NRC Handelsblad* besteedt de meeste aandacht aan het conflict. *De Telegraaf* bericht over het algemeen het minst over de situatie in het gebied.

Alle kranten bieden weinig context over de situatie. Zo hebben we gezien dat er slechts beperkt wordt ingegaan op de Palestijnse situatie. Lezers van het *NRC Handelsblad* krijgen de meeste context over deze situatie, maar ook deze krant gaat niet evenveel in op de diverse kwesties die een rol spelen bij de bezetting of het vluchtelingenprobleem. Soortgelijke resultaten hebben we gevonden in de aanwezigheid van religie. Ondanks dat religie een grote rol heeft in de berichtgeving, wordt er weinig context geboden. Zo wordt religie vooral gebruikt om partijen te typeren en niet om het conflict uit te leggen. *NRC Handelsblad* en *Trouw* geven de meeste achtergrondinformatie.

Naast het gebrek aan context wordt het publiek niet evenwichtig voorgelicht. Tijdens de Tweede Intifada belichtte *NRC Handelsblad* de slachtoffers het meest vanuit een Israëlische perspectief, door het gebruik van bronnen en context. De berichtgeving in *De Telegraaf* en *de Volkskrant* was meer gebalanceerd, hoewel ook de berichtgeving deze dagbladen sporen van bias bevatte. Opvallend is dat de berichtgeving over de Gaza-oorlog een totaal ander beeld schetst. Tijdens deze periode werden lezers van het *NRC Handelsblad* het meest neutraal voorgelicht in vergelijking met berichtgeving van VN en Amnesty International rapporten en de andere dagbladen. *Telegraaf*-lezers werd in deze periode Israël bevoordeeld in dezelfde vergelijking. Met name op het gebied van brongebruik en dader- en slachtofferschap is de berichtgeving van de krant meer

In het licht van de aanstaande erkenningsaanvraag van de VN kunnen we concluderen dat journalisten niet altijd een volledig en objectief beeld geven van de situatie. Zij zouden meer aandacht kunnen besteden aan de achtergrondinformatie, zodat het publiek hun mening over de huidige situatie in Israël en de Palestijnse gebieden beter kunnen vormen. Ook dienen ze meer aandacht te besteden aan het overbrengen van een evenwichtig beeld.

Bijlage

→ **Zoektermen automatische inhoudsanalyse – context van de Palestijnse situatie**

De bezetting

Frame	Zoektermen
Algemene context	bezet*
Historische context	1967 "zesdaagse oorlog" "6-daagse oorlog"
Israëlisch bezettingsbeleid	checkpoint* controlepost* "area a/b/c" "gebied a/b/c" "sector a/b/c/" a-sector b-sector c-sector "verboden gebied" veiligheidsmuur veiligheidshek barriere muur afscheidingshek afscheidingsmuur nederzetting* (buitenpost NOT anuta) (vergunning* NOT (papoea peking bahrein)) (huisarrest NOT "Suu Kyi") identiteitskaart* kolonis* (veiligheidszone* NOT libanon) annexe* (geannexeerd NOT koeweit)
Internationale politiek	"vierde conventie" "vierde geneefse" "resolutie 242" "illega* nederzetting*/buitenpost*/veiligheidsmuur/veiligheidshek/barriere/muur/afscheidingshek/afscheidingsmuur/annexatie/bezet*"~6 "internationaal gerechtshof/strafhof" ("mensenrechten schend*/geschonden"~6 AND bezet* NOT syrie) ("strijd internationaal recht"~3 AND (nederzetting* buitenpost* veiligheidsmuur veiligheidshek barriere muur afscheidingshek afscheidingsmuur annexatie bezet*)) verdeelplan verdelingsplan opdeelplan "resolutie 181" twee-staten-oplossing
Maatschappelijke gevolgen	vrijheidsbeperking* bewegingsvrijheid reisbeperking* ((werklo* werkelo*) AND "palestijns* gebied*" NOT jordanie) (armoede* NOT (afrika indonesie moebarak iran)) "water tekort"~5 waterschaarste* (waterproble* NOT spanje) (onderdruk* NOT (egypte tamil glimlach hanoi birma tsaar tiran* sovjet koerden ira* bolivia massada rwanda salzburg pakistan beatrix)) landonteigening* (onteigening* NOT (dutroux vliegveld)) (apartheid* AND palestijn*) "discriminatie palestijn*"~8 "kolonisten geweld"~5 "slopen huizen"~4 (gesloopt NOT (sp "berlijnse muur" politieauto)) "uitzetting palestijn*/arabier*"~4 (intifada* AND (opstand* bezet* onderdruk*) NOT (bommel "derde/nieuwe/electronic/musical intifada*"~2))
Totale bezettingsframe	Combinatie van alle frames

Frame	Zoektermen
Algemene context	vluchteling* gevlucht* NOT (vluchtelingenorganisatie* vluchtelingenfonds vluchtelingenkamp* osj kosovo evian hull "iraakse/soedanese/afghaanse/libanese vluchteling*" "leids dagblad" verdonk denderen vinkenoog iq battisti china dante zwolle tripoli hezbollah bootvluchteling*)
Historische context	nakba nakhba al-nakba al-naqba el-nakba ((catastrofe vluchten) AND 1948) (("israëli-sche onafhankelijkheidsoorlog" onafhankelijkheidsoorlog "arabisch-israelische oorlog") AND (vluchten vluchtte ontvlucht gevlucht verdreven ontheemd verjaagd)) "exodus palestijn*"~10
Israëlisch beleid	"geen recht op terugkeer" "israel weigert vluchtelingen terug"~10 "geen vluchteling* terugkeren"~3
Internationale politiek	unrwa "resolutie 194" "recht op terugkeer"
Maatschappelijke gevolgen	"palestijn* diaspora"~5 (vluchtelingenkamp* NOT tsaad) "ontheemd* palestijn*"~6 "omstandigheden vluchteling*"~4
Totale vluchtelingenframe	Combinatie van alle frames

→ **Zoektermen automatische inhoudsanalyse – religie**

Deelvraag 1	Religieframes
Religie	religie* "het geloof" "de geloven" godsdienst heilig* profeet profeten gelovig* bedevaart-gang* bedevaart geloofsbelijdenis* geloofs-belijdenis gebed (bid* AND NOT biddinghuizen) islam* moslim* "Al aqsa" allah koran mekka sharia sjaria sjariah shari'a sjari'a rotskoepel soenna hadith moskee* "Al-aqsamoskee" el-aqsa-moskee hoofddoek* jood* joden* thora "beloofde land" misjna talmoed klaagmuur synagoge sjoel sabbat keppel* soenni* soeni* sunni* sunni* islamis* seculier* secular* seculaire ("libera* islam*/moslim*"~5) zionis* "terugkeer naar het beloofde land" "terugkeer naar zion" "terugkeer naar het door god beloofde land" orthodox* ((reform-joden "liberaal Joods" reform) AND NOT european)
Islam	islam* moslim* "Al aqsa" allah koran mekka sharia sjaria sjariah shari'a sjari'a rotskoepel soenna hadith moskee* "Al-aqsamoskee" el-aqsa-moskee hoofddoek* soenni* soeni* sunni* islamis* seculier* secular* seculaire ("libera* islam*/moslim*"~5)
Jodendom	jood* joden* thora "beloofde land" misjna talmoed klaagmuur synagoge sjoel sabbat keppel* zionis* "terugkeer naar het beloofde land" "terugkeer naar zion" "terugkeer naar het door God beloofde land" orthodox* ((reform-joden "liberaal Joods" reform) AND NOT european)
Islamist	islamis*
Liberaalislam	seculier* secular* seculaire "libera* islam*/moslim*"~5
Soenniet	soenni* soeni* sunni*
Orthodox	orthodox*
Zionist	zionis* "terugkeer naar het beloofde land" "terugkeer naar Zion" "terugkeer naar het door God beloofde land"
Reform-jood	((reform-joden "liberaal Joods" reform) AND NOT european)

Deelvraag 3	Religieuze typering van partijen
Typering Palestijnen	islam* moslim* Allah islamis* "soenni*/soeni*/sunni* palest*"~5
Typering Israëliërs	jood* joden* orthodox* zionist* reform-joden ("libera* jood*/joden"~5 AND NOT (liberation fdp "liberated bride")) reformbeweging

→ Codeboek handmatige inhoudsanalyse – religie

Bij de handmatige inhoudsanalyse wordt in de berichtgeving gezocht naar oorzaken voor het Israëlisch-Palestijns conflict. Let op: de oorzaak moet expliciet genoemd worden.

Bijzonderheden:

- Oorzaken voor incidenten worden niet meegenomen in de codering.
- Verwijzingen naar obstakels voor vrede worden niet meegenomen als oorzaak, tenzij er duidelijk naar een langdurig obstakel wordt verwezen.

Bijvoorbeeld: "Sterker, in 1978 waren er tienduizend Joodse kolonisten op de Westelijke Jordanoever, nu zijn dat er 300 duizend, die daarmee een stevig obstakel vormen voor vrede met de Palestijnen."

Oorzaakframe	Vraag
Religie	Noemt het artikel religie als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen? <i>Religie wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het religieframe voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i> <i>Voorbeelden van termen religieframe: 'clash of monotheisms', 'clash of religion', 'strijd</i>

	<p><i>om heilige plaatsen, 'strijd om religieuze plaatsen', 'strijd om religie', 'heilige oorlog', 'heilige strijd', 'religieuze oorlog', 'religieuze strijd' 'religieus conflict', 'religieuze redenen', 'religie', 'het geloof', 'de geloven', islam, jodendom</i></p>
Strijd tussen volken	<p>Noemt het artikel de strijd tussen volken als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen?</p> <p><i>Strijd tussen volken wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het Strijd om volkenframe voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen strijd om volkenframe: 'strijd tussen twee volken', 'beschuldigen elkaar', 'gewelddadige reactie', 'clash of civilizations', 'strijd tussen Joden en Arabieren'.</i></p> <p>Bijvoorbeeld: strijd tussen beschaafde Joden en barbaarse Arabieren (Trouw, 'De absurditeit van pro-Israëlisch geluid ; Israël; Je kunt niet voor en tegen, 28 november 2001)</p>
Strijd om land	<p>Noemt het artikel de strijd om land als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen?</p> <p><i>Strijd om land wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het strijd om land frame voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen strijd om land frame: 'strijd om land', 'verdeling van land', 'verdeling van het gebied', landjepik, grenzen.</i></p> <p>Bijvoorbeeld: "De ambassadeur vergeet dat Israël als enige land op deze aardbol tot stand kwam op basis van een VN-daad in 1947, de bij Palestijnen beruchte verdelingsresolutie van 29 november 1947 (Algemene Vergadering). Berucht, omdat deze resolutie ging over opsplitsing van Palestina op basis van etniciteit/religie. Deze discriminatie was nu net het recept voor eeuwigdurende 'ellende', primair voor de Palestijnen." (Volkskrant, 'Geachte redactie: vergeten' 30 september 2010.)</p>
Israëlische bezetting	<p>Noemt het artikel de Israëlische bezetting als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen?</p> <p><i>Israëlische bezetting wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het Israëlische bezettingsframe voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen Israëlische bezettingsframe: bezetting, veiligheidsmaatregelen, onderdrukking, 'onteigening Palestijns gebied', apartheid(sregime), 'militaire overheersing', 'gesloten grenzen', 'afsluiting van de grenzen', 'volledige controle', checkpoint(s), 'bezet gebied', 'bezette gebieden', 'Palestijnen verdrijven', afgrendeling, nederzettingen, veiligheidsmuur</i></p>
Zionisme	<p>Noemt het artikel het zionisme als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen?</p> <p><i>Zionisme wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het zionismeframe voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen zionismeframe: Zionisme, 'terugkeer naar het beloofde land', 'terug naar Zion'</i></p>
Terugkerend geweld	<p>Noemt het artikel het terugkerende geweld als oorzaak van het conflict tussen Israël en de Palestijnen?</p> <p><i>Terugkerende geweld wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het terugkerende geweld frame voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen terugkerende geweldframe: 'oplaaiende geweld', 'aanhoudend geweld', escalatie, wraak, extremisme, fundamentalisme, 'neerwaartse spiraal', geweld</i></p>
Economische tegen-	<p>Noemt het artikel economische tegenslag als oorzaak van het conflict tussen Israël en</p>

slag	<p>de Palestijnen?</p> <p><i>Economische tegenslag wordt als oorzaak van het conflict genoemd als de zoektermen van het economische tegenslag frame voorkomen, eventueel in relatie met de aanvullende termen 'oorzaak, komt door, te wijten aan, als gevolg van, het recept voor, hoofdzaken, 'één van de belangrijkste problemen'.</i></p> <p><i>Voorbeelden van termen economische tegenslagframe: 'economische malaise', verminderde welvaart, 'economische omstandigheden', werkloosheid, armoede, 'economische recessie', 'economische achterstelling'</i></p>
Overig	<p>Alle andere expliciete verwijzingen naar de oorzaak van het conflict. Steekwoorden van de oorzaak noteren.</p> <p>Voorbeeld: "Hitler en de geallieerden zijn schuldig aan het conflict, niet de Palestijnen of de Israëliërs zelf."</p>

→ Codeboek vraagmethode – leed

Operationalisatie slachtoffers voor automatische analyse

Vorm van slachtofferschap	Operationalisatie
Doden en gewonden	ge-wond*/verwond*/zwaargewond*/doden/gedood*/dood*/overleden/omgekomen/omkwamen/vermoord*/neergeschoten/begrafenis*/begraven/moord/gesneuveld*/sneuveld*/stier*/gestorven/vermink*/"kwamen om"~4/"eis* levens"~2/"levens geëist"/"om het leven gekomen"~2
Leefsituatie	verner*/werkelo*/werklo*/angst*/triest*/spaargeld/ellend*/honger*/onderduik*/schuilkelder*/uitkleden/uitgaansverbod*/zandzak*/armoed*/avondklok/weggejaagd*/verjaagd/"onveilig
Materieel	ver-niet*/verwoest*/verniel*/bulldozer*/gestolen/beschadig*/kapot*/verbrand

Operationalisatie slachtoffers voor handmatige analyse

Leed	<p>Gewonden en doden</p> <p><i>Onder de categorie gewonden valt het leed dat is aangedaan door geweld. Hierbij kan worden gedacht aan slachtoffers van een bomaanslag of slachtoffers door militair geweld. Ook slachtoffers door burgergeweld vallen binnen deze categorie. Er moet direct sprake zijn van gewonden of andere slachtoffers. Zo valt de volgende zin niet binnen deze categorie: "Ze willen in een schijnwereld van rust leven, en niet telkens worden overvallen door nieuws over een bomaanslag in een bus, een aanslag op kolonisten of het sneuvelen van soldaten" (Bouman, 2003). Hier wordt niet direct verwezen naar doden of gewonden, maar op de angst waarin men leeft. Doden en gewonden in de berichtgeving zijn vaak te herkennen aan cijfers.</i></p> <p>Leefsituatie</p> <p><i>Deze categorie heeft betrekking op een slechte leefsituatie voor één van de partijen. Enkele voorbeelden zijn: de slechte omstandigheden in de vluchtelingen kampen, de onderdrukking van de Palestijnen in de bezette gebieden of de angst van de Israëliërs om te leven met de kans op aanslagen. Ook het afsluiten van Palestijnen door blokkades valt binnen deze categorie. Het is</i></p>
------	---

	<p><i>belangrijk dat de berichtgeving expliciet op de leefsituatie ingaat. Als er wordt vermeld: “drie doden uit Palestijns vluchtelingenkamp” wordt er niet expliciet ingegaan op de leefsituatie.</i></p> <p>Materiële schade</p> <p><i>Hierbij gaat het om slachtoffers door materieel geweld. Te denken valt aan verwoesting van huizen of het kappen van olijfbomen. Opnieuw is het van belang dat expliciet wordt genoemd of getoond dat er schade is aangericht.</i></p>
--	---

Operationalisatie betekenis die aan slachtoffers wordt gegeven voor vragenmethode

Frame	Vragen
<i>Victim</i>	Personalisering en dramatisering
	Wordt er persoonlijke informatie over de slachtoffers gegeven? Wordt de berichtgeving gedramatiseerd?
	Gebruik van bronnen
	Worden er bronnen van de partij van de slachtoffers gebruikt? Komen direct betrokkenen bij de gebeurtenis aan het woord? Komen er internationale bronnen aan het woord die het geweld afkeuren?
	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit referenties naar eerdere slachtoffers? Bestaat de context uit negatieve informatie over de daders? Komt in de context de achtergrondsituatie van de slachtoffers aan de orde?
<i>Defensive</i>	Personalisering en dramatisering
	Wordt er hoofdzakelijk feitelijke informatie gegeven? Wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van woorden zonder emotionele lading?
	Gebruik van bronnen
	Worden er bronnen van de partij van de dader aangehaald? Komen er betrokkenen aan het woord die wijzen op negatieve aspecten van de slachtoffers? Komen er internationale bronnen aan het woord die achter de visie van de dader staan?
	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader? Wordt de achtergrond van de slachtoffers in negatief daglicht geplaatst? Komt in de context de achtergrondsituatie van de daders aan de orde?